

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Sophronii Anacreontica. Edidit italice reddidit Marcellus Gigante. Accedunt testimonia de anacreonteis et index verborum. Casa editrice Gismondi, Roma 1957. Σχ. 16^{ον}, σσ. 245.

Τὴν νέαν ταύτην ἔκδοσιν τῶν ἀνακρεοντείων τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου ἀφιερώνει ὁ συγγραφεύς, Ἰταλὸς καθηγητὴς κ. Μ. Gigante, εἰς τὴν μητέρα του. Ἐν τῇ ἔκδοσει περιλαμβάνονται φωτοτυπικῶς τὰ ff. 8r, 47v-48r καὶ 65v-66r τοῦ cod. Barb. graec. 310 ὡς καὶ τὸ f. 44v καὶ 127v τοῦ Leidensis Voss. graec. q. f. 76. Μετὰ σύντομον πρόλογον εἰς τὴν λατινικὴν (σσ. 7-22) ἔπεται τὸ κείμενον τῶν 23 ᾠδῶν τοῦ Σωφρονίου μὲ κριτικὸν ὑπόμνημα καὶ testimonia κάτωθεν αὐτοῦ (σσ. 25-144), μετάφρασις τῶν ᾠδῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν (σσ. 147-186), τὸ κείμενον ἑπτὰ βυζαντινῶν σχολίων περὶ τῶν ἀνακρεοντείων μέτρων (σσ. 189-196) καὶ πίναξ λέξεων (σσ. 199-244).

Ἡ ἔκδοσις ἔγινε βάσει τῶν ἐξῆς τριῶν κωδίκων :

α) Cod. Barb. graec. 310, iam 246, saec. XIII (= B).

β) Leidensis Voss. graec. saec. XI (= L) καὶ

γ) Paris. lat. 3282 saec. XVI vel XVII (= P), τῶν ὁποίων φωτοτυπικὴν ἔκδοσιν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ἐκδότης. Ἐσημειώθησαν ὁμοίως αἱ ἔκδοσις αἱ περιέχουσαι ὅλας τὰς ᾠδὰς ἢ καὶ ὠρισμένας μόνον, σημειώνεται δ' ἰδιαίτερος ἢ συμβολὴ τοῦ Nissen¹ διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου. Ὅμοίως ὁ ἐκδότης παραθέτει τὴν κυριωτέραν βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Σωφρονίου μετὰ τινων ἀποσπασμάτων κριτικῆς, ἐπαινετικῆς ἢ μὴ, διὰ τὰς ᾠδὰς τοῦ πατριάρχου καὶ ἰδιαίτερος τὴν γλώσσαν του.

Ὁ κώδιξ Β περιέχει πίνακα τῶν ἐπιγραφῶν 24 ᾠδῶν τοῦ Σωφρονίου. Ἐξ αὐτῶν τῆς XIV ᾠδῆς, *Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς ἁγίας πόλεως τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν γενομένην*, διασφύζεται εἰς τὸν κώδικα Β μόνον ὁ πρῶτος στίχος· ἢ XV ᾠδῆς, *Εἰς ἑαυτὸν ἦτοι εἰς τὸν ἄσωτον*, οὐδόλως παραδίδεται· τῆς δὲ XVI, *Εἰς τοὺς ἁγίους μάργυρας (τοὺς) αἰγυπτίους*, διασφύζονται οἱ τελευταῖοι 12 στίχοι. Ἡ ἀπώλεια ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς ἔκπτωσιν φύλλων τοῦ

¹ Die byzantinischen Anacreonteen, «Sitzungsber. der Bayer. Akad. der Wiss. ».

κώδικος μεταξύ τῶν ff. 47v και 48r, ὡς ἐξάγομεν ἐκ τῆς φωτοτυπικῆς ἐκδόσεως τῶν φύλλων τούτων ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐκδόσει, διότι τὸ f. 47v περατοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς και τοῦ πρώτου στίχου τῆς XIV φδῆς, τὸ δὲ f. 48r ἄρχεται διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν 12 τελευταίων σφζομένων στίχων τῆς XIV φδῆς. Ἡ σελίδωσις τῶν φύλλων ἔγινε μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν μεσολαβούντων μεταξύ τοῦ 47v και 48r. Τὴν XIV φδὴν ἐκδίδει ὁ M. Gigante ἐκ τῶν κωδίκων L και P. Τῆς XXIII φδῆς, τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πόθον δν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν και εἰς (τοὺς) σεβασμίους τόπους, ἐπειδὴ ἔλλείπουν πάντες οἱ στίχοι, θεωρεῖται ἡ ἐπιγραφή ἐπανάληψις τῆς ἐπιγραφῆς τῆς XX φδῆς. Διὰ τοῦτο και ἐν τῇ ἐκδόσει ὡς XXIII φδὴ ἀριθμεῖται ἡ ἐν τῷ βαρβερινῷ πίνακι XXIV, Σωφρονίου μοναχοῦ Ιατροσοφιστοῦ εἰς τὸν Ἰωσήφ, ἡ ὁποία ὅμως θεωρεῖται νόθη ὑπὸ τοῦ ἐκδότου.

Ὁ M. Gigante παρατηρεῖ ὅτι αἱ φδαι ἐταξινομήθησαν εἰς τὸν κώδικα B κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἤτοι αἱ I - XII κατὰ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν τῶν γεγονότων τῆς K. Διαθήκης, ἐκ τῆς ὁποίας ἀντλοῦν τὴν ὑπόθεσιν, παρατίθεται ἡ XIII φδὴ εἰς τὴν πρωτομάργυρα Θέκλαν, ἀκολουθοῦσα ἐκείνην εἰς τὸν πρωτομάργυρα Στέφανον και παραδέχεται διὰ τὰς ὑπολοίπους φδὰς ἰδιαιτέραν παράδοσιν. Ἐν συνεχείᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὰ προβλήματα τριῶν φδῶν.

α) Ὡδὴ XIX, *Εἰς τὴν ἀνάληψιν και εἰς ἑαυτόν*. Ἦδη ὁ πρῶτος ἐκδότης Matranga εἶχεν ἐκφράσει τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πλήρους και τελείας φδῆς. Ὁ Usener δέχεται ὅτι ἡ XX φδὴ, *εἰς τὸν πόθον δν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν και εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους*, μετὰ τῶν πρώτων 56 στίχων τῆς XIX φδῆς ἀποτελοῦν ἐν ποίημα, τῶν ὑπολοίπων στίχων (57 - 107) ἀνηκόντων εἰς ἄλλην φδὴν. Ὁ Hanssen θεωρεῖ τὴν φδὴν, ὡς ἔχει, πλήρη και γνησίαν, ἐνῶ ὁ Nissen συμφωνεῖ μὲ τὸν Usener, ὅτι εἰς ἄλλην φδὴν ἀνήκουν οἱ πρώτοι 56 στίχοι τῆς XIX φδῆς και εἰς ἄλλην οἱ ὑπόλοιποι, προσθέτει ὅμως ὅτι οἱ ὡς ἄνω 56 στίχοι ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον μέρος τῆς ὑπ' ἀριθ. XXIII τοῦ βαρβερινοῦ πίνακος, *τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν πόθον δν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν και εἰς (τοὺς) σεβασμίους τόπους*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφή ἐθεωρήθη ἐπανάληψις τῆς XX φδῆς. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τῆς ἀκροστιχίδος προσετέθησαν ἐξ ἄλλης φδῆς οἱ τελευταῖοι (57 - 107) στίχοι. Ἄλλ' εἰς αὐτοὺς δημιουργεῖται ἄλλο πρόβλημα. Ἀναφέρεται δηλαδὴ εἰς τὸν στίχον 57 τὸ ὄνομα *Βασίλειος* και εἰς τὸν στίχον 72 τὸ ὄνομα *Σωφρόνιος*, τὰ ὁποία ὁ Matranga ἀποδίδει εἰς μοναχοὺς μοναστηρίου τινὸς τῆς Συρίας, τοῦ Σωφρονίου τῆς φδῆς μὴ ταυτιζομένου πρὸς τὸν ποιητὴν. Ὁ Hanssen δέχεται τὸ ὄνομα *Βασίλειος* ὡς ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν εἰς τὸ ὄνομα *Σωφρόνιος*, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων και τὸν ὁποῖον, ὡς και τὴν ἁγίαν πόλιν, ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ ἄγνωστος τις μοναχός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑποκρύπτεται αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς τῆς φδῆς Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων. Περὶ τοῦ Σωφρονίου, ὡς ποιητοῦ τῆς φδῆς, ἀμφιβάλλουν ὁ Bouvy και ὁ

Tichelmann, ὁ δὲ Nissen ἀφίνει ἀνοικτὸν τὸ πρόβλημα μὴ ἔννοῶν τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Σωφρονίου καὶ Βασιλείου ὑποκρυπτόμενα πρόσωπα.

Ἡ Μ. Gigante δέχεται ἐνταῦθα τὴν ᾠδὴν ὡς ἓν καὶ πλήρες ποίημα (ἀπόδειξις καὶ ἡ ἀκροστιχίς του), γραφὴν ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου πρὸς τὸν μοναχὸν καὶ παλαιὸν του σύντροφον Βασιλείον, διακρίνει δ' αὐτὸ εἰς δύο μέρη: Εἰς τὸ πρῶτον (στ. 1 - 18) ἐκφράζει ὁ Σωφρόνιος τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἴδῃ τοὺς ἁγίους τόπους, τοὺς ὁποίους καὶ περιγράφει (στ. 1 - 57), καὶ τὸν φίλον του Βασιλείον (στ. 57 - 68), εἰς δὲ τὸ δευτέρον μέρος (στ. 69 - 104) ὁ Βασιλείος ἀπαντῶν κατὰ τινα τρόπον εἰς τὸν Σωφρόνιον τοῦ ὑπενθυμίζει τὰς παλαιὰς του ὑποσχέσεις περὶ κοινῆς ζωῆς καὶ ἐκφράζει τὸν διακαῆ του πόθον νὰ τὸν ἐπανίδῃ. Τὴν ὄλην ᾠδὴν χαρακτηρίζει ἐξαιρετικὴν ὁ Μ. Gigante καὶ παραβάλλει πρὸς τὸ XV ᾠσμα τοῦ Παραδείσου τοῦ Δάντη.

β) Ὡδὴ XX, *Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους*. Πάντες δέχονται ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς πλήρους ποιήματος. Μόνον ὁ Tichelmann ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ Σωφρονίου ὡς δημιουργοῦ του. Ὁ Christ παρατηρεῖ σύγχυσίν τινα τοπογραφίας εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἁγίων τόπων, ὁ δὲ Naber τὸ χαρακτηρίζει ὡς « insulsum ».

γ) Ὡδὴ XXIII, *Εἰς τὸν Ἰωσήφ*.

Ἡ ᾠδὴ φέρει εἰς τὸν κώδικα Β τὴν ἐπιγραφὴν *Σωφρωνίου (sic) μοναχοῦ ἱεροσοφιστοῦ ἀνακρεόντιον εἰς τὸν Ἰωσήφ*.

Τίθεται λοιπὸν τὸ πρόβλημα: ὁ ἱεροσοφιστὴς Σωφρόνιος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν πατριάρχην Σωφρόνιον; Ὁ Ἀλλάτιος καὶ ὁ Matrangia ἐθεώρησαν δυνατὴν τὴν ταυτότητα αὐτήν, δεδομένου ὅτι ὁ Μόσχος ὀνομάζει τὸν Σωφρόνιον σοφιστήν, καὶ ἀπέδωσαν τὴν ᾠδὴν εἰς τὸν ποιητὴν καὶ πατριάρχην, οὐχὶ ὅμως ἄνευ ἀμφιβολίας. Ὁ Buecheler προσθέτει εἰς τὰ ἀνωτέρω τὴν ἐρμηνεύειαν σοφιστῆς = οὐ λόγους ῥητορικοὺς ἐξηγούμενος ἀλλὰ τέχνης ἱατρικῆς προϊστάμενος. Ἄλλ' ὁ Nissen ἀντεῖπεν ὅτι ἄλλο σοφιστὴς καὶ ἄλλο ἱεροσοφιστῆς, ὁ δὲ Σωφρόνιος, ὡς φαίνεται ἐξ ὧν ἔγραψε διὰ τὰ θαύματα τοῦ Κύρου καὶ Ἰωάννου, εἶναι ἄμοιρος ἱατρικῆς τέχνης. Ἐν τέλει ὁ Μ. Gigante θεωρεῖ νόθη τὴν ᾠδὴν διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: α) στερεῖται ἀκροστιχίδος, β) ἔχει ἓν κουκούλιον ἐπαναλαμβανόμενον διὰ δευτέραν φορὰν, γ) χρησιμοποιεῖται μετὰ τινος ἐλευθερίας ἡ πηγὴ (Π. Διαθήκη), καὶ δ) διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐπιγραφῆς.

Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ προλόγου τοῦ ἐκδότου ἀναφέρεται εἰς τὴν μετρικὴν τῶν ᾠδῶν. Αὗται ἀποτελοῦνται ἀπὸ τετραστίχους στροφὰς ἢ οἴκους, παρεμβαλλομένων ἀνὰ τέσσαρας στροφὰς ἢ καὶ κατ' ἄλλην τάξιν διστίχων, τῶν *κουκουλίων*, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἀκολουθοῦν τρισίτιστα *ἐπικουκούλια*. Τὸ μέτρον τῶν οἴκων εἶναι δίμετρον ἰωνικὸν ἀκακλώμενον (√ √ - √ - | √ - √), τῶν δὲ κουκουλίων κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος μὲ χρῆματτον ἀντὶ τοῦ πρώτου ἰωνικοῦ (- √ √ - √ √ - | - √ √ - √), ἄλλοτε

δὲ καὶ ἀμιγῆς τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπ' ἐλάσσονος (υ υ - - υ υ - | - υ υ - υ) ἢ καὶ τρίμετρον ἰωνικὸν ἀπὸ μείζονος (- - υ υ - - υ υ | υ - - υ). Τὰ ἐπικουκούλια εἶναι δίμετρα ὡς καὶ οἱ οἴκοι. Οἱ δίμετροι στίχοι εἶναι καθ' ὑπολογισμὸν τοῦ Hanssen παροξύτονοι κατὰ 93,1 % , δξύτονοι κατὰ 6,1 % καὶ προπαροξύτονοι κατὰ 0,8 % . Ὁ μετρικὸς αὐτὸς κανὼν τοῦ γραμματικοῦ τόνου εἰς τὰ ἀνακρεόντεια ὀφείλεται κατὰ τὸν Hanssen εἰς ἐπίδρασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας. Πιστεῦει δ' οὗτος ὅτι καὶ τὰ ἀνακρεόντεια ἄδονται καὶ εἰς μὲν τοὺς οἴκους ἔχομεν τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑποθέσεως, εἰς τὰ κουκούλια δὲ τὴν ἔκφρασιν τῆς γνώμης ἢ τοῦ συναισθήματος τοῦ ποιητοῦ ἢ τῶν ἀκροατῶν. Ὅθεν ὑποθέτει ὅτι οἱ οἴκοι μὲν ἄδονται ὑφ' ἐνός, τὰ δὲ κουκούλια ὑπὸ πολλῶν.

Οἱ οἴκοι συνδέονται μεταξύ των δι' ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος, ἔλλειπόντων διὰ μετρικὸς λόγους τῶν γραμμάτων Η καὶ Ω, ὁπότε ἔχομεν ἐνίοτε δύο στροφὰς ἀρχομένας ἀπὸ Ζ καὶ Ψ. Ἡ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχὶς θεωρεῖται ἐπίδρασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως τῆς Συρίας εἰς τὸν Σωφρόνιον.

Ταῦτα ἐκ τοῦ προλόγου τῆς ἐκδόσεως. Ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι θὰ ἀναφερθῶμεν εἰς ἑκάστην τῶν ᾠδῶν, σημειοῦντες ὅσας παρατηρήσεις ἔχομεν διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου ἢ τὰ ἰδιαιτέρα αὐτῶν προβλήματα. Ὡς ἐκ τούτου θὰ εἴμεθα κατ' ἀνάγκην διεξοδικοί.

I. Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.

Ὁ ποιητὴς ἀρχεταὶ ἐπικαλούμενος τὴν Παρθένον Μαρίαν διὰ τὴν ἐμπνεύση εἰς τὸν ὕμνον του. Εἰς τὴν ἀφήγησίν του ἀναφέρεται πρῶτον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀπάτην τοῦ Ἀδάμ ὑπὸ τοῦ ὄφρα καὶ τὴν ἐντεῦθεν συμφορὰν τῶν ἀνθρώπων, ὁπότε ὁ Θεὸς ἐν τῇ εὐσπλαγχνίᾳ του ἀποφασίζει νὰ στείλῃ τὸν υἱὸν του διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ εὐαγγελισμὸς γίνεται διὰ τοῦ Γαβριὴλ κατὰ τὴν Γραφὴν καὶ ὁ Ἰωσήφ ἔχων κατὰ νοῦν νὰ ἐκδιώξῃ κρυφίως τὴν Μαρίαν μανθάνει τὰ γενόμενα δι' ἀποκαλύψεως ἐν ὄνειρῳ καὶ τὴν κρατεῖ εἰς τὸν οἶκον του, ἵνα παρθένον φυλάξῃ | ἄγαμον καλῶν ἀκοιτιν (120 - 121).

Ἐξ ἐπόψεως κριτικῆς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς εἰς τὸν ὕμνον.

Στ. 13 - 14: *Διὸ δὴ χερῶν κρατίστων | ἀπὸ γῆς κόριν κομίσσας*. Ὁ ἐκδότης διατηρεῖ τὸ διὸ τοῦ κώδικος, ὑποψιάζεται ὅμως ἀντὶ αὐτοῦ διὰ ἐν τῷ ὑπομνήματι. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι προτιμότερον καὶ πρέπει νὰ τεθῇ ἐν τῷ κειμένῳ, ἵνα δηλωθῇ τὸ διὰ μέσου, ἐνῶ τὸ διὸ οὐδὲν νόημα παρέχει.

Στ. 30 - 31: *Ζόφον ἔς φρένας δὲ πᾶσα | μερόπων τρέπουσα φύτλη*. Ὁ M. Gigante ἔγραψεν ἔς ἀντὶ ἔς τοῦ B καὶ διώρθωσε *τρέπουσα* ἀντὶ *τρέφουσα* τοῦ B. Ἀλλ' οὕτω δυσχεραίνεται ἡ ἐρμηνεία, ἐνῶ σαφῶς κατὰ τὸν B μετὰ τὴν ἀπάτην τοῦ ὄφρα ὄχι μόνον ὁ Ἀδάμ ἀλλ' ὅλη ἡ ἀνθρωπότης ὑπέστη σύγχυσιν φρενῶν καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὸν θάνατον. Παράλληλον πρὸς τὴν ἔκφρασιν *τρέφω ζόφον ἔς φρένας* ἔχομεν καὶ ἐν III 64 *νόμον ἔς φρένας*

λαβόντες, ὡς καὶ τὸ ἀντίθετον αὐτῆς ἐνὶ δὲ φρεσὶ φιλάγνοις | *θεικὴν ἔχευεν αἴγλην* ἐν XI 47-48.

Στ. 32: Κακῶς τὸ *πάλιν* τοῦ κειμένου μεταφράζεται *novellamente*. Δὲν πρόκειται περὶ ἐπαναλήψεως τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν μὲ τὸ νόημα τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀφθαρσίας εἰς τὴν φθοράν.

Στ. 93-94: *Τότε παρθένου γε λάτρεις | πόλιν ἐς λιπὼν ἀνέπιη*. Ἡ γενικὴ *παρθένου* διορθωτέα εἰς αἰτιατικὴν *παρθένου*, ἀντικείμενον τῆς μετοχῆς *λιπὼν*, ἥτις δὲν νοεῖται κειμένη ἀπολύτως. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄγγελος εἶναι μόνον *λάτρεις θεοῦ* (στ. 112 κ.ἀ.), ὄχι τῆς Παρθένου. Ἐπίσης ἡ πρόθεσις *ἐς* δὲν τονίζεται οὔτε ἐν ἀναστροφῇ, ὡς διορθοῖ πολλαχοῦ ὁ M. Gigante, ἐκτὸς μόνον ἐὰν ἀκολουθῇ στίξις.

II. Εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ γέννησιν.

Ἡ ᾠδὴ προϋποθέτει (στ. 1-4) τὴν προηγουμένην εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου. Ἀρχίζει κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον ἐπικλήσεως καὶ ἀφηγεῖται τὸ γεγονός τῆς μεταβάσεως εἰς Βηθλεὲμ τοῦ Ἰωσήφ μετὰ τῆς Μαρίας κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Καίσαρος. Ἀλλὰ πρὶν ἢ περιγράψῃ τὸ γεγονός τῆς γεννήσεως ἀναφέρεται ὁ ποιητὴς εἰς τὸ δεῦρ διὰ τὴν ἐποχὴν του δογματικὸν θέμα τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ παράδοξον θαῦμα τῆς γεννήσεως τοῦ Θεοῦ ἐκ Παρθένου. Ἀκολουθεῖ ὁ ἀγγελικὸς ὕμνος καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν ἀγγέλων εἰς τοὺς ποιμένας, οἱ ὅποιοι ὑπακούοντες ἀμέσως εἰς αὐτοὺς σπεύδουν εἰς τὸ σπήλαιον καὶ εὗρισκουν τὸ θεῖον βρέφος μετὰ τῆς μητρὸς του.

Ἰδιαιτέρως παρατηροῦμεν εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν τὸ δογματικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ ποιητοῦ, ἐκφραζομένου ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν τῇ συνοδικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ (PG, 87, 3, p. 3160 C), τῆς ὁποίας παραθέτει ὁ ἐκδότης ὑπὸ τὸ ὑπόμνημα τὰ σχετικὰ χωρία. Κριτικῶς πρέπει νὰ διορθωθῇ τὸ *γραφὲν* τοῦ στ. 79 εἰς *γράφεν* (ἀναύξητος παρατατικὸς) μὲ ὑποκείμενον ὁ *προφήτης*, διότι κατ' οὐδένα τρόπον δικαιολογεῖται τὸ οὐδέτερον τῆς μετοχῆς *γράφεν*, ἐνῶ ἐν V 65 ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἔκφρασιν *γράφεν προφήτης*.

III. Εἰς τὴν τῶν μάγων προσκύνησιν.

Ὁ ποιητὴς πιστὸς εἰς τὴν πηγὴν του ἀφηγεῖται κατὰ τὴν Γραφὴν τὴν ἀφιξιν τῶν μάγων μὲ τὰ δῶρα εἰς τὴν Βηθλεὲμ, τὸν δόλον τοῦ Ἡρώδου καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ θεοῦ βρέφους διὰ τῆς εἰς Αἴγυπτον φυγῆς, ὡς καὶ τὸν φόνον καὶ τὸ μαρτύριον τῶν βρεφῶν, χωρὶς τὴν ἔκφρασιν προσωπικῶν αἰσθημάτων ἢ κρίσεων, εἰμὴ μόνον εἰς τὰ κουκούλια καὶ ἐπικουκούλια. Κριτικῶς δὲν παρουσιάζονται προβλήματα. Κακῶς μόνον ἀποδίδεται εἰς τὴν μετάφρασιν ἡ λέξις *μαρτυρίη* τοῦ στ. 122 (*βρεφῶν μαρτυρίην τίετε πάντες*) διὰ τῆς λέξεως *testimonianza*. Ἐνταῦθα ἡ *μαρτυρία* ταυτίζεται μὲ τὸ *μαρτύριον*.

IV. Εἰς τὴν ἀπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ.

Ἐκ τῆς Βηθλεὲμ ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ τὴν Παρθένον φέρουσαν ἐν ἀγκάλαις τὸ βρέφος *κλυτὸν ἐς δόμον θεοῦ* (στ. 4), διὰ τὴν ψάλλη *διφνὲς μέλος* (στ. 8) εἰς Ἐκείνον, ὁ ὁποῖος ἐφάνη *ἀσυγχύτως θεὸς ἐκ θεοῦ, βροτὸς ἐκ βροτοῦ* (στ. 10, 12). Καὶ ἀφοῦ ἐζήτησε τὸ βιβλίον τοῦ Λουκᾶ καὶ τὴν κιθάραν τοῦ Προφήτου, ἀφηγεῖται ὡς καὶ ἡ Γραφὴ τὸ γεγονός τῆς ὑπαπαντῆς: ἡ ἱκανοποίησις καὶ ἡ προφητεία τοῦ Συμεῶν, τὸ *θάμβος* (στ. 80) τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας, ὁ ὕμνος τῆς Ἄννης. Εἶναι ὠραιότατη ἡ ἀντίθεσις ποῦ σημειῶναι ὁ ποιητὴς (στ. 38-39):

*Χριστὸς ἐλευθερίην πᾶσιν ὀπάζων
Μωσαϊκῶν νομίμων ἄχθος ἀείρει.*

Κριτικῶς οὐδεὶς λόγος νὰ δεχθῶμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ M. Gigante τοῦ προσάξω τοῦ στ. 8 εἰς προσάψω. Τὸ προσάγω μέλος τινὶ εἶναι προτιμότερον τοῦ προσάπτω. Ἐπίσης εἰς τοὺς στίχους 53 καὶ 58 πρέπει νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν εὐκτικὴν τοῦ πλαγίου λόγου *προσέλθοι* καὶ *εἶροι* τοῦ κώδικος Β ἀντὶ τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐκδότου, διότι δι' αὐτῆς ἐκφέρονται συνήθως αἱ δευτερεύουσαι προτάσεις καὶ εἰς τὸν κώδικα (πρβλ. I 13, 24, V 33, 91, VI 12 κ.ά.).

V. Εἰς τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν βάπτισιν.

Ὡς καὶ εἰς τὴν προηγουμένην ᾠδὴν, ὁ ποιητὴς θέλει νὰ ἀναπέμψῃ δοξολογίαν εἰς τὸν Θεὸν ἀπὸ τὴν ἔρημον καὶ τὸν Ἰορδάνην, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Ἰωάννης ὁ Προδρόμος, *βίον ἀγλαδὸν διώκων* (στ. 5). Κατὰ τὰ λοιπὰ ἀκολουθεῖ τὴν ἀφήγησιν τῆς Γραφῆς ὡς πρὸς τὴν καταγωγὴν, τὴν ζωὴν καὶ τὸ προδρομικὸν κήρυγμα τοῦ Ἰωάννου, τὸν διάλογόν του μετὰ τὸν Ἰησοῦν, τὴν βάπτισιν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ, τῆς ἀφηγήσεως διακοπτομένης μόνον διὰ τῶν κρίσεων καὶ προτροπῶν εἰς τὰ κουκούλια καὶ ἐπικουκούλια. Τὰ παρατιθέμενα χωρία τῆς Γραφῆς δεικνύουν πόσον ὁ ποιητὴς ἐσεβάσθη τὴν πηγὴν του, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ μειώσῃ τὴν ὄλην ποιητικὴν συγκίνησιν καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ λόγου του. Πόσον εὐγλωττος καὶ ὑποβλητικὸς ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Προδρόμου (στ. 41-42) *λύχνος ἐμφανῶς φαάνθη | θεὸν εὐσεβῶς πιφαύσκων* καὶ πόσον συγκινητικὴ ἡ λεπτομέρεια τῆς τρεμούσης χειρὸς του κατὰ τὴν βάπτισιν (στ. 106-110) *χέρα δεξιὴν προτείνει | ἐν Ἰορδάνῃ προφήτης, | τρομέων δ' ἀνακτα βάψεν | τὸν ὄλων κάθαρσιν ὄντα*. Ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου τῆς ᾠδῆς οὐδὲν πρόβλημα παρουσιάζει.

VI. Εἰς τὸ περὶ τὸν Λάζαρον θαῦμα τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀφήγησις τοῦ γνωστοῦ θαύματος τῆς

ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ὡς ἡ Κ. Διαθήκη παραδίδει αὐτό, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου. Ἄλλ' ἡ συνήθης ἐπίκλησις ἱερῶν προσώπων (ἐνταῦθα τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας), ἵνα συνοδεύσουν τὴν φῶδὴν του καὶ χρούσουν τὴν λύραν τοῦ ποιητοῦ, ὑπάρχει εἰς τὸ πρῶτον κουκούλιον καὶ ἐπικουκούλιον, ὥστε ἔχομεν καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν τεχνικὴν. Ἐσφαλμένην θεωροῦμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ Μ. Gigante εἰς τὸν στίχον 31 τοῦ ἤλθε τοῦ κώδικος Β εἰς ἔλθοι. Ὁ ὅλος λόγος (στ. 30-34), *θαλερὴ μαθοῦσα Μάρθα | ὅτι Χριστὸς ἐγγὺς ἔλθοι, | προπάροιθεν ἤλθε κόμης | τὰ δέοι λόγοις βοῶσα, ἀπαιτεῖ καὶ ὡς νόημα ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζωηρὸν τῆς εἰκόνας τὴν ὀριστικὴν ἤλθε. Τὸ ἐπίρρημα ἐγγὺς εἶναι σαφῶς τοπικὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς χρονικῆς ἀποχρώσεως. Ὡστε « ἡ Μάρθα, ὅτε ἔμαθεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἤλθεν ἐγγὺς τῆς πόλεως, ἔσπευσε πρὸ αὐτῆς » καὶ ὅχι ὡς μεταφράζει ὁ Μ. Gigante « apprese che Christo sarebbe presto venuto... ». Ἐξ ἄλλου αὐτὸ ἀκριβῶς λέγει καὶ ἡ Γραφή (Ἰωάννης 11, 20) ἡ οὖν Μάρθα, ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἐρχεται, ὑπήντησεν αὐτῷ.*

Ἐπίσης εἰς τὸν ὡς ἄνω στίχον 33 θεωροῦμεν προτιμωτέραν τὴν γραφὴν τῶν ἐκδόσεων *τάδε οἱ* (τάδε οἱ edd.) ἀπὸ τὴν γραφὴν τοῦ Β *τὰ δέοι*, τὴν ὁποῖαν υἱοθετεῖ καὶ ὁ Μ. Gigante.

Εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας στίχους 36-39 ἔχομεν τὴν ἀνάλυσιν τοῦ *τάδε* εἰς εὐθὺν λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ παρεῖλκεν, ἂν ὁ ποιητὴς εἶχε γράψαι *τὰ δέοι*. Παράλληλον ἔκφρασιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν III φῶδὴν στ. 77-79: *τάδε οἱ τὰ δῶρα δῶκαν, | λιβανὸν καλὸν χρυσόν τε | τρίτον ἦν ἄρωμα πάτρης*, προκειμένου περὶ τῶν δώρων τῶν μάγων.

VII. Εἰς τὴν βαϊαπάντησιν τοῦ Κυρίου.

Εἰς ἀτμόσφαιραν χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως διὰ τοὺς πιστοὺς καὶ φόβου καὶ ἀγωνίας διὰ τοὺς *παῖδας τῆς συγκερᾶς συναγωγῆς* (στ. 98) παρακολουθεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν φῶδὴν αὐτὴν τὴν εἴσοδον τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς Κ. Διαθήκης. Ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ, ὁ ἐνθουσιασμός τῶν πιστῶν, τὰ ἕσματα τῶν *ἕμνοπόλων βρεφῶν* (στ. 120) δὲν δημιουργοῦν ἀπλῶς μίαν παροδικὴν συγκίνησιν εἰς τὸν ποιητὴν, ἀλλὰ τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος ὅπως *Ἄντι πέπλων κραδίας δεικνυμεν ἀγνάς | Χριστὸς ὅπως δμαλὴν οἶμον ὀδεύσῃ*. Κριτικῶς οὐδὲν πρόβλημα παρουσιάζει ἡ φῶδῃ.

VIII. Εἰς τὸν μυστικὸν καὶ θεῖον δεῖπνον τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

Ὁ ποιητὴς λαμβάνει τὴν λύραν του διὰ νὰ μετᾶσχη τῆς *μυστικῆς τραπέζης* | *ἅμα δεσπότη* (στ. 3-4). Αἱ προφητεῖαι τοῦ Κυρίου διὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασίν Του, ὁ Δεῖπνος καὶ ὁ Νικητὴρ ἀποτελοῦν τὴν ὑπόθεσιν τῆς φῶδῆς, κατὰ τὴν Γραφὴν πάντοτε. Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν βλέπει ὁ ποιητὴς

εις τὰ γεγονότα αὐτὰ τὸ τέρμα τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, τοῦ παλαιοῦ καὶ τυπικοῦ, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ. Εἰς τὰ κουκούλια καλεῖ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νὰ συμμετάσχουν εἰς τὸν θεῖον δεῖπνον, ζητεῖ δι' ἑαυτὸν τὴν κάθαρσιν καὶ θαυμαζέει: *"Ὡ πόθος, ὦ φιλή ἦν διὰ Χριστὸς | σάρκα βροτοῖς ἰδίην ὥπασε δαῖτα* (στ. 99 - 100).

Εἰς τοὺς στίχους 17 - 18 *Δεῖπνον ἐς ἀμνοφόρον σπεύσετε πάντες | μυστιφόροις κραδίαις κάρτα θεοῖο*, τὸ σπεύσετε ἀσφαλῶς ὀφείλεται εἰς τυπογραφικὸν λάθος ἀντὶ τῆς προστακτικῆς *σπεύσατε*, διότι καὶ εἰς τὸν πίνακα τῶν λέξεων παραπέμπει ἐνταῦθα εἰς τὴν λέξιν 'σπεύσατε'. Τὸ *μυστιφόροις* ὅμως, ἀκατανόητον ἄλλως, θεωροῦμεν διορθωτέον εἰς *μυστιπόλοις* (μυστιπὸλος = ὁ τελῶν μυστηριώδεις τελετάς, ἱεράρχης), λέξιν ἀπαντῶσαν μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν καὶ ἐν Χ, 99 *ἀγίων μυστιπόλων ὄρχαμε Παῦλε*, τὸ ὁποῖον ὀρθῶς μεταφράζεται Ο Ραολο, capo dei santi sacerdoti, ἐνῶ τὸ *μυστιφόροις κραδίαις* αὐθαιρέτως κάπως ἀποδίδεται διὰ τοῦ *con mistici cuori*.

ΙΧ. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον τὸν ἀπόστολον.

Χ. Εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου.

Τὰς προηγουμένας δεσποτικὰς ῥῆδὰς ἀκολουθοῦν αἱ ὡς ἀνωτέρω δύο ῥῆδαι εἰς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Οὐδεμίαν διαφορὰν εἰς τὴν τεχνικὴν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος ἐν γένει παρατηροῦμεν εἰς αὐτὰς ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς προηγουμένας. Ὁ ποιητὴς ζητεῖ ἀπὸ τὸν Προφήτην καὶ βασιλέα τῶν μελῶν (στ. 5) τὴν κιθάραν του διὰ νὰ ὑμνήσῃ τὸν γενάρχη τῶν ἀρετῶν Παῦλον. Ἡ μεταστροφή τοῦ Παύλου διὰ τοῦ θαύματος τῆς Δαμασκοῦ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς πρώτης ῥῆδης καὶ τῆς δευτέρας οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν Ἀρέταν εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ νὰ διδάξῃ ἀκολούθως τοὺς πάντας, *ἐθνικοὺς γόνους τ' Ἰούδα* (στ. 88), τὴν πίστιν, *κατὰ κόσμον ἦν ἐπόρθει* (στ. 54) πρὸ τῆς μεταστροφῆς του. Λόγος πυκνὸς καὶ δυνατὸς παρουσιάζει ἀνάγλυφον τὴν δύναμιν καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ Παύλου. Τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς μεταφέρεται εἰς στίχους ὅπου ὁ καταπλήσων ρητορισμὸς τῶν σχημάτων πραῦνεται ἀπὸ τὸν λεπτὸν λυρισμὸν τῶν αἰσθημάτων.

Εἰς τὴν ΙΧ ῥῆδὴν τὸ ἐν στίχῳ 41 *ἐκ πολοῦ* ἀντὶ *ἐκ πόλου* εἶναι τυπογραφικὸν λάθος (ἢ μετάφρασις ἀποδίδει *dal cielo*). Ἄλλ' ἡ διόρθωσις ἐν στίχῳ 85, *φεγγιτόκον σκοτιήν ἔδρασε Παῦλος*, τοῦ *ἔδρασε* τοῦ κώδικος Β εἰς *ἔδρασε* ὑπὸ τοῦ Μ. Gigante εἶναι ἀτυχής, διότι δὲν εἶναι ὁ Παῦλος ἐκεῖνος ποὺ κατέστησεν τὴν σκοτιήν *φεγγιτόκον* ἀλλ' ὁ Θεός, ἐνῶ τὸ *ἔδρασε* (ἀόρ. τοῦ δέρομαι) ἀποδίδει τὴν πραγματικότητα τοῦ θαύματος τῆς Δαμασκοῦ διὰ ζωηρᾶς ἀντιθέσεως ὄντως εἰς τὸ σκότος τῆς αἰσθήσεως εἶδεν ὁ Παῦλος τὸ φῶς τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸ εἶξῃ θὰ διαλύσῃ τῶν ἀνθρώπων τὴν ζοφεράν ἀχλὺν (στ. 86).

XI. Εἰς Ἰωάννην τὸν Θεολόγον.

Προκειμένου νὰ ὑμνήσῃ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ᾠδὴν του τὸν ἅγιον Ἰωάννην καλεῖ τὴν φάλαγγα τῶν ἁγίων καὶ τῶν ἀγάμων (μία ὄραία παρήχησις προδίδουσα τὸ ρητορικὸν τάλαντον τοῦ ποιητοῦ θέτει ἐν ἀρχῇ τῶν στίχων τῆς πρώτης στροφῆς τὰς λέξεις ἁγίων - ἀγίω - ἀγάμων - ἀγάμω), διότι ὁ ἴδιος ἀδυνατεῖ νὰ ψάλλῃ *καθαρόν τὸν αἶνον* (στ. 8). Ἡ καταγωγή τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ συγγενεία του μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκλογή του ὡς μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἡ ἰδιαιτέρα ἀγάπη τοῦ Διδασκάλου, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὸν μόνον ἐπέτρεψεν *ἐπὶ καρδίῃν ταῖθηναι* (στ. 57) καὶ τοῦ ἀνέθεσε ἀπὸ τοῦ σταυροῦ τὴν φροντίδα διὰ τὴν μητέρα Του, τὸ ἔργον του εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Πάτμον, ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον τῆς ᾠδῆς. Εἰς τὰ κουκούλια ἀπευθύνεται εἰς τὸν Ἰωάννην ὁ ποιητὴς διὰ νὰ δεχθῇ τὸ δῶρον τοῦ ὕμνου του καὶ νὰ πληρώσῃ τὴν καρδίαν του μὲ φῶς, αὐτὸς ὁ *φωσφόρος παρθενίης*, ὁ *φωσφόρος μύθων* (στ. 31), ὁ *ἀθλὸς οὐρανίων ἐπέων* (στ. 50).

Ἐξ ἐπόψεως κριτικῆς πρέπει νὰ ἀποκαταστήσωμεν δύο γραφὰς τοῦ κώδικος Β. Ἦτοι ἐν στ. 15-16, *Σαλώμης τεκοῦσα Χριστοῦ | κλύε σύγγονος θεοῦ*, ὁ Nissen διώρθωσε, καὶ υἰοθέτησεν ὁ M. Gigante, τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ κώδικος Β *Σαλώμη* εἰς γενικὴν (*Σαλώμης* ἔγραψε διὰ μετρικούς λόγους ὁ Nissen), ὁπότε τὸ παρεχόμενον νόημα εἶναι τὸ ἐξῆς: ἡ μήτηρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐθεωρεῖτο ἀδελφὴ τῆς Σαλώμης. Σαφῶς ὅμως εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας στίχους ὁ ποιητὴς ὀνομάζει τὴν Σαλώμην κόρην τοῦ Ἰωσήφ, ὁ δὲ υἱὸς αὐτῆς Ἰωάννης ὀνόμαζε τὸν Χριστὸν θεῖον. Οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω διὰ τῆς ὀνομαστικῆς τοῦ κώδικος λέγει ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ τεκοῦσα (ἐννοεῖται τὸν Ἰωάννην) Σαλώμη ἦτο ἀδελφὴ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ (ὡς κόρη τοῦ Ἰωσήφ). Ὡστε καὶ ἡ γενικὴ *Χριστοῦ θεοῦ* δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ *τεκοῦσα*, ἀλλ' εἰς τὸ *σύγγονος*. Εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἐσφαλμένην σύνταξιν (*τεκοῦσα Χριστοῦ*) βασισθεῖς ὁ M. Gigante διορθοῖ καὶ ἐν στ. 79 *Θεοῦ τεκοῦσαν ἀντὶ θεὸν τεκοῦσαν* τοῦ κώδικος. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν σύνταξιν ἔχομεν καὶ ἐν Π 40 *Μαρίης θεὸν τεκοῦσης*.

XII. Εἰς τὸν ἅγιον πρωτομάρτυρα Στέφανον.

Ὁ ποιητὴς ἐξιστορεῖ τὸ μαρτύριον τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου *γραφικῶν ἐκ καλύκαν ἄνθεα δρέψας* (στ. 36) καὶ ὑμνεῖ τὸν ἄνδρα ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων ὡς *μαρτυρικῆς στρατιῆς ἀρχὸν* (στ. 89) διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ θάρρος. Τὸ λυρικὸν μεγαλεῖον καὶ ὁ ἐνθουσιαστικὸς τόνος ἐνθυμίζουσιν πινδαρικὰς ᾠδὰς.

Μίαν μετρικὴν ἀνωμαλίαν παρατηροῦμεν εἰς τὸν στίχον 37 *ἱεροῖσι λόγοις νίκην*, ὅπου ἡ μετρικὴ μορφή $\cup \cup \cup - \cup \cup - \cup$ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν πιθανὴν διόρθωσιν *ἱεροῖς λόγοις δὲ νίκην*. Δὲν θεωροῦμεν ἀναγκαίως τὰς διορθώσεις τοῦ M. Gigante εἰς τὸν στίχον 34 *ἀήτη ἀντὶ ἀήται* τοῦ Β, ὅπου

μόνον ὀρθογραφικὴ ἀποκατάστασις εἰς ἀῆται χρειάζεται, καὶ εἰς τὸν στίχον 67 *πρόσωπιν*, ἀντὶ *πρόσωπον* τοῦ Β. Εἰς δὲ τὸ *προῦχων* τοῦ στίχου 74 ἐσφαλμένως προστίθεται ἐν τῷ κειμένῳ ἡ κορωνίς, διότι δὲν πρόκειται περὶ κράσεως, ἀλλὰ περὶ συναιρέσεως.

XIII. Εἰς τὴν ἁγίαν πρωτομάρτυρα Θέκλαν.

Εὐσεβῆς συνειρημὸς ὁδηγεῖ τὸν ποιητὴν ἀπὸ τῆς προηγουμένης ᾠδῆς τοῦ Στεφάνου εἰς τὸν ὕμνον τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλης. Συγκαλεῖται χορὸς παρθένων διὰ τὴν ὑμνήσῃ τὴν παρθένον καὶ νύμφην τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τρυγῆσιν ἱερὸν μέλι ἀπὸ τῆν κυψέλην τῶν μελισσῶν τῆς ἀρετῆς. Ἡ *βροτὴ λύρη* εἶναι δύσκολον τὴν ὑψώσῃ τὸν ὕμνον ἐφ' ὕψος *ἄθλων* τῆς Θέκλης (στ. 5-6), ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι πρὸς τοῦτο *πνεῦμα θεῖον ἦλθεν* (στ. 15). Ἡ Θέκλα πιστὴ εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου ἀφοσιώνεται εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ ὁ ἱερός της πόθος τὴν ἀποτρέπει ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ζωὴν, ποῦ τῆς ὑπόσχεται ὁ Θάμυρις, προκαλοῦσα οὕτω τὴν ὀργὴν του. Σφύζεται διὰ θαύματος ἀπὸ τὴν πυράν, εἰς τὴν ὁποίαν κατεδικάσθη, καὶ φεύγει εἰς τὴν Συρίαν, ὅπου ὅμως νέοι ἄγῶνες τὴν περιμένουν. Πίστις καὶ θάρρος τὴν ὁδηγοῦν εἰς προσβλητικὴν περιφρόνησιν πρὸς ἄλλον νέον, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν δαμάσῃ, κατορθώνει διὰ τοῦ ἀρχοντος τὴν ῥίψη εἰς τοὺς ἀγρίους λέοντας καὶ τοὺς ταύρους τοῦ ἀμφιθεάτρου. Ἄλλ' ὁ θεὸς *σάωσε νύμφην* (στ. 96). Ἡ ζωηρότης τῶν εἰκότων εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν *ἄθλων* τῆς Θέκλης καθιστᾷ τὴν ᾠδὴν πράγματι *μέλος εὐθροον* (στ. 16). Οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν κριτικῶς.

XIV. Εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ᾠδὴ ἐκτὸς τῆς ποιητικῆς τῆς ἀξίας ἔχει σημασίαν καὶ ὡς ἱστορικὴ πηγὴ. Ὁ ποιητὴς ὑπερνεκρῶν τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους του κατορθώνει τὴν ὑψάνη τοὺς στόνους του (στ. 11) εἰς ἐπικὴν περιγραφὴν τῆς πολιορκίας καὶ ἀλώσεως τῆς ἁγίας πόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 614.

Μία *ζάκοτος μανία* (στ. 25) ὁδηγεῖ τοὺς *δολεροὺς Μήδους* (στ. 15) εἰς τὰς *ζαθέους πόλεις* (27), τῶν ὁποίων οἱ πολῖται συγκεντρώνονται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅπου ὁ Χριστὸς *ἀνέστη | θανάτου κράτος πατήσας | θανάτου βροτοὺς ἀπάρας* (στ. 48-50). Ἄλλ' ἰδοὺ ὅτι οἱ *ἐχθροὶ ἅμα τοῖς φίλοις Ἑβραίοις* (στ. 62) στρέφονται καὶ κατ' αὐτῆς, ὁπότε οἱ κάτοικοι σπεύδουν εἰς τὰ τείχη, *ἐπικαλεσθέντες τὸν ἄνακτα Χριστὸν* (στ. 67) τὴν προμαχίση ὑπὲρ τῆς πόλεως Του. Ἡ *χάλαζα* τῶν βελῶν καὶ τῶν λίθων ἐμποδίζει τοὺς Μήδους νὰ εἰσέλθουν, ὁπότε διὰ πυρὸς καὶ μηχανῶν διασποῦν τὰ τείχη καὶ εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς πόλεως. Τὸν φόνον τῶν κατοίκων — *πολιῶν, νέων, γυναιῶν* (στ. 90) — διαδέχεται ἡ σύλησις τῶν ἁγίων τόπων καὶ ἡ πυρπόλησις αὐτῶν. Ὁ ποιητὴς κλείνει τὴν ᾠδὴν μετὰ τὴν εὐχὴν: *Περσίδος αἰνοτόκου δύσμορα τέκνα | χριστιανῶν παλάμαις Χριστὸ δαμάσσεις*.

Διὰ τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου διορθοῦμεν τὸ *πέρσαι* τοῦ στ. 28 εἰς *πέρσαι*, τὸ ὁποῖον συντακτικῶς καὶ λογικῶς *συμπληροῖ* τὸ *ἄρτο δαίμων* τοῦ στ. 25. Ἐπίσης εἰς τὸν στίχον 43 τὸ *αὐτὸν* διορθωτέον εἰς *αὐτός*, δηλ. ὁ Χριστὸς (*ἐκὼν ὑπέστη λέπαδρον πότμου μερόπων*). Εἰς δὲ τὸν στίχον 67 θεωροῦμεν προτιμητέαν τὴν γραφὴν δὲ τοῦ κώδικος L, ἀντὶ τοῦ γε τοῦ κώδικος P, τὸ ὁποῖον δέχεται ὁ M. Gigante.

XVII. Εἰς Ναρσῆν ἐπίσκοπον Ἀσκάλωνος καὶ περὶ δογμάτων.

Καὶ εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν ὁ Σωφρόνιος ἀναφέρεται εἰς σύγχρονόν του πραγματικότητα. Ὑμῶν τὸν ἐπίσκοπον Ἀσκάλωνος διὰ τὴν σωφροσύνην καὶ ἀρετὴν του παρέχει μερικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ βίου του, τῆς δογματικῆς διδασκαλίας του καὶ τοῦ ποιμαντορικοῦ του ἔργου. Κατάγεται ἐκ Σμύρνης, εἶναι υἱὸς τοῦ ὀλβίου τὰ πάντα Θωμᾶ (στ. 10), παραβάλλεται μὲ τὸν Δανιὴλ καὶ διὰ τὰς ἀρετὰς του, αἱ ὁποῖαι *ζεφύρου πνεύσει κρεῖσσον* (στ. 27) διορίζεται ἐπίσκοπος Ἀσκάλωνος. Τὰ κηρύγματά του ἀναφέρονται εἰς τὰ δογματικὰ θέματα τῆς ἐποχῆς (οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Σωφρονίου νὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰς ᾠδὰς του τὴν μορφήν καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀσκάλωνος), τὴν αὐτὴν μίαν φύσιν τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ τὰς δύο φύσεις τοῦ διὰ τῆς Παρθένου Μαρίας ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, ὁ ὁποῖος *τὰ βροτῶν ὑπῆλθε πάντα* (στ. 74), πλήν τῆς ἁμαρτίας, ἀπέθανε καὶ ἀνέστη *θανάτου φθορὰν καθείρξας* (στ. 80). Ὡς ποιμενάρχης ὁ Ναρσῆς παρουσιάζεται τροφεὺς τῶν πενήτων, πατὴρ τῶν ὀρφανῶν, ἀρωγὸς τῶν ἀδικουμένων, ἀνεξίκακος, σοφώτατος, *τὰ πάντα τοῖς πᾶσι | ... | ἵνα τοὺς ὅλους σωῶσῃ* (στ. 96, 98).

Εἰς τὸν στίχον 93 πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ *ποῦσιν* τοῦ B ἀντὶ τοῦ *ποῦσαν* τοῦ M. Gigante, ὁπότε οἱ στίχοι 92-94, *ἔρρει καλῶς διώκτην, | κακίην κακῶς ποῦσιν | ἀγνοεῖ φρεσὶν φυλάττειν* ἀποδίδουν τὸ γραφικὸν (Ματθ. ε', 44) *εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, ἐνῶ ἡ ἔννοια κακίην κακῶς ποῦσα ἀποτελεῖ, τοῦλάχιστον, ἄσκοπον πλεονασμόν.*

XVIII. Εἰς τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ἡ ᾠδὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 629 ἀπόδοσιν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς τῶν αἰχμαλώτων καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Σιρόου, διαδόχου τοῦ Χοσροῦ. Ὁ ἐνθουσιαστικὸς τῆς τόνος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ἔλεγειακὸν ὕφος τῆς XIV ᾠδῆς εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Τοὺς γόους καὶ τοὺς στόνους, τὸ *χεῦμα τῶν βλεφάρων* καὶ τὸν *θρήνον* τῆς καρδίας διὰ τὴν ἄλωσιν (XIV, στ. 4, 12, 7, 9) διαδέχονται ἐνταῦθα ὁ χορὸς τῆς πίστεως καὶ τὸ μέλος τῆς κιθάρας (στ. 2, 4). Ὁ ποιητὴς *γελῶν βοᾷ τὸν ἕμνον* |

θεὸν ἀξίως γεραίω^ν (στ. 9-10). Ἡ σωτηρία ἀποδίδεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ, ὁ ὁποῖος μεταφερθεὶς μετὰ τῶν ἄλλων λαφύρων εἰς τὴν Περσίαν ἐπέφερε τὸν θάνατον τοῦ Χοσρόου. Ὑπὸ δὲ κλυτῆς γαλήνης | θεόθεν βροτοῖς μελούσης | μεγάλης πάϊς γε Ῥώμης | ἐπιτέρεται κρατίσιως (στ. 73-76), ἐνῶ οἱ αἰχμάλωτοι ἐπιστρέφουν τρέχοντες εἰς τὰς πατρίδας καὶ τοὺς οἴκους των. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ἰδιαίτερον ἱκαναποίησιν διὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἰς πείσμα τῶν ἐκνόμων Ἑβραίων (στ. 85), συνεργατῶν τῶν Περσῶν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς ἁγίας πόλεως.

Ἡ ᾠδὴ κλείνει μὲ ἐν καὶ μοναδικὸν κουκουλίον εἰς τὸ τέλος περιλαμβάνον ὡς ἐπίγραμμα τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆς: Σταυρὸς ἐς εὐσεβέων γαῖαν ἀφίεται | εὐσεβέων μερόπων χαιρετε φύτλαι (στ. 89-90). Ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἱστορικῶς ἡ ᾠδὴ, διότι κατ' αὐτὴν ὁ Χριστὸς κολάζων διαμαρτάδας κακίστας (στ. 18) ὠδήγησε τοὺς Μήδους ἰδίην πτόλιν σκυλεῦσαι (στ. 32). Ἄλλ' ὁ ἴδιος τώρα ἐφάνη Θεὸς σαφῶ^ν (στ. 19). Τὸ κείμενον οὐδὲν κριτικὸν πρόβλημα παρουσιάζει.

XIX. Εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς ἑαυτόν.

XX. Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους.

Συνεξετάζομεν τὰς ὡς ἄνω δύο ᾠδὰς διὰ τὴν σχέσιν περιεχομένου καὶ μορφῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἐμπλέκονται εἰς τὸ αὐτὸ πρόβλημα γνησιότητος καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν ᾠδῶν. Εἰς τὴν XIX ᾠδὴν ὁ ποιητὴς πλήρης νοσταλγίας ἐκφράζει τὸν πόθον του νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, ὅθεν ἀνελήφθη ὁ Κύριος, καὶ νὰ ὑμνήσῃ ἐκεῖ τὸν Θεόν, νὰ πορευθῆ ἀκολουθῶς εἰς τὴν οἰκίαν, γεραροῦς ὅπου τὰ θεῖα | ἐτάρους ἐμυσταγῶγει (στ. 9-10) — ἀσφαλῶς ἡ οἰκία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου — καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν θέαν τῆς ἁγίας πόλεως, νὰ μεταβῆ κατόπιν εἰς τὸν τύμβον τοῦ Λαζάρου (εἰς τὴν Βηθανίαν) καὶ ἐκεῖθεν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Βηθλεέμ, διὰ νὰ χορεύσῃ εἰς τὸν ἐκπρεπῆ τρίκογχον δόμον, μάλα καλλίτενκτον ἔργον (στ. 28, 35) — πιθανώτατα ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου — νὰ προσκυνήσῃ τὴν φάτνην τοῦ σπηλαίου τῆς γεννήσεως καὶ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ ἄντρον βρεφῶ^ν ἅμα σφαγέντων (στ. 54).

Ἀκολουθοῦν δύο στροφαὶ μεταξύ δύο κουκουλίων, εἰς τοὺς στίχους τῶν ὁποίων (57-68) ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται εἰς τινὰ Βασίλειον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει μοναχῶ^ν προηγέτην, πατράρχην, τοῦ ἁγίου του γένους φέριστον ἔρνος, πρᾶσφρονα καὶ λίαν σεβάσιμον (στ. 61, 62, 64, 65, 66), ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ τὸν ἴδῃ καὶ νὰ τὸν ἀσπασθῆ. Ξεύρει δὲ ἐκεῖνος (ὁ Βασίλειος) διὰ ποῖον λόγον τὸν ἐνεθυμήθη κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον.

Εἰς τοὺς ὑπολοίπους δὲ στίχους (68-108) μετὰ ἰδιαίτερας συγκινήσεως καὶ τρυφερᾶς ἀγάπης ὁ λόγος στρέφεται πρὸς τινὰ Σωφρόνιον, τὸν ὁποῖον

ποθεῖ ὁ ποιητῆς *γοῶν ἤματα πάντα* (στ. 74). Πῶς νὰ μὴ στενάξει ἐκ βαθέων μὲ ἀσυγκράτητα δάκρυα, ὅταν ἐνθυμῆται αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει παρηγορίαν τῆς ζωῆς καὶ στήριγμα τῶν γηρατειῶν του; Τὸν ἀποκαλεῖ *τεκέων κάλλος καὶ γλυκερὸν τέκνον*, ἀλλὰ καὶ *πατέρα σχέσει τε θεία* (στ. 70, 79, 80). Μετ' αὐτοῦ ἤλπιζε *βιοῦν τε θνήσκειν* (στ. 90), ὅταν ἀπεφάσισε νὰ ζῆσθαι ὡς μοναχὸς μακρὰν τοῦ κόσμου. Ἄλλὰ *πολύπλοκον πλήθος συμφορῶν* (στ. 85) τοῦ ἐστέρησε αὐτὴν τὴν *γεραρὴν ὄψιν* τοῦ Σωφρονίου (στ. 73), ὥστε τώρα αἱ θλίψεις του νὰ ὑπερβαίνουν τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ἔδαφος νὰ εἶναι διάβροχον ἐκ τῶν δακρύων του. Ὁ λυρισμὸς τῆς ᾠδῆς, τὸ σεπτὸν μεγαλεῖον τῶν περιγραφομένων ἁγίων τόπων, ἡ συναισθηματικὴ προσκόλλησις τοῦ ποιητοῦ εἰς αὐτούς, ἡ ἀπόλαυσις ποῦ αἰσθάνεται ἐπισκεπτόμενος αὐτοὺς ἔστω καὶ νοερῶς, ἔπειτα τὸ λεπτὸν αἶσθημα καὶ ἡ τρυφερότης πρὸς τὰ πρόσωπα τοῦ Βασιλείου καὶ Σωφρονίου, ἡ παλλομένη ἀνθρωπίνη καρδιά, συγκινοῦν βαθύτατα τὸν ἀναγνώστην τῆς ᾠδῆς αὐτῆς. Πόσοι στίχοι τῆς Λογοτεχνίας μας θὰ ἠδύναντο νὰ παραβληθοῦν εἰς τὸ αἶσθημα καὶ τὴν μορφὴν πρὸς αὐτούς, ποῦ ἀπευθύνει ὁ ποιητῆς πρὸς τὸν Σωφρόνιον; *Πραπίδων ἔμῶν τὸ χάσμα | τεκέων ἔμῶν τὸ κάλλος | σοφίης ἄγαλμα, ποῦ σε | Σωφρόνιε σῶφρον εἶρα*; (στ. 69-72).

Μὲ τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ψυχικὴν διάθεσιν καὶ ποιητικὴν συγκίνησιν καὶ εἰς τὴν ΧΧ ᾠδὴν ὁ ποιητῆς ἐκφράζει τὸν *ἐνθεον οἴστρον*, ὁ ὁποῖος *δαμάζει* (στ. 5-6) συνεχῶς καὶ σφοδρῶς τὴν καρδίαν του, νὰ ἴδῃ τὸ *ἅγιον πόλισμα* (στ. 1), τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ θὰ ἐπισκεφθῆ ἀρχικῶς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως διὰ νὰ φιλήσῃ τὸ *γλυκερὸν πέδον* (στ. 11), ἀκολούθως *προσέρπων* θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν Κρανίου τόπον, *ὅθι τὸ ξύλον πεπήγει | τὸ λύσαν ξύλου κατάραν* (στ. 31-32) καὶ θὰ μεταβῆ εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἡ *κεδνὴ Ἐλένη* (στ. 46) εὔρε τὸν Τίμιον Σταυρόν. Πλήρης κατανύξεως θὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὑπερφῶν, διὰ νὰ ἴδῃ *κάλαμον σπόγγον τε λόγῃν* (στ. 50). Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει ἡ βασιλική, *μοναχῶν ὅπου χορεῖται | νυχίους τελοῦσιν ὕμνους* (στ. 53-54). Εἰς τὴν Σιών (ἕνα ἐκ τῶν λόφων τῶν Ἱεροσολύμων) θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν οἰκίαν τῆς Μαρίας, *ὅθι γλωσσοπυρσόμορφος | κατέβη χάρις θεοῦ* (στ. 57-58), ὅπου ἐτελέσθη ὁ ἱερός νιπτῆρ καὶ ὁ μυστικὸς δειπνός καὶ ὅπου ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του μετὰ τὴν Ἀνάστασιν. Ἐνθυμεῖται ἔπειτα ὁ ποιητῆς τὸν Πέτρον καὶ τὴν ἄρνησίν του καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ φιλήσῃ, *πεσῶν χαμάδις* (στ. 80), τὸν τόπον ὅπου ἤκουσε καὶ συνησθάνθη τὸ παρὰπτωμά του. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι στροφαὶ ἀφιερώνονται εἰς τὴν Παρθένον ἀπὸ τῆς Πραβατικῆς πύλης, ὅπου ὁ παράλυτος ἐθεραπεύθη *λόγου κελεύσει* (στ. 93), θὰ μεταβῆ ὁ ποιητῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς *πανάγνου θεομήτορος* (στ. 84) — πόσος ὁ συναισθηματικὸς δεσμὸς τοῦ ποιητοῦ μετὰ τοῦ ναοῦ, ὅταν καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀψύχους τοίχους λέγῃ: *φιλέων περιπλακείην | ἔρατοὺς ἔμοιγε τοίχους* (στ. 85-86) — καὶ εἰς τὸν πατρικὸν τῆς

οἶκον, τελικῶς δὲ εἰς τὴν Γεθσημανῆ, διὰ τὴν προσκυνήση τὸν τάφον τῆς μητρὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὸ τελευταῖον κουκούλιον ὁ ποιητὴς ἐκφράζει πόσον γλυκὺ αἰσθάνεται τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν, *Χριστὸς ὄθεν μεδέων οὐρανὸν ἴκεν* (στ. 102).

Ἦδη ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ᾠδῶν ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι αὐταὶ ἐγράφησαν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ὑπὸ τὸ αὐτὸ ψυχικὸν κλίμα. Ὁ ποιητὴς, ἠναγκασμένος νὰ ζῆ μακρὰν τῶν ἁγίων τόπων, ἀφίνει τὸ ἀκατάσχετον αἰσθηματικὴς νοσταλγίας καὶ τῆς λατρείας νὰ κρούσῃ τὰς λεπτοτέρας χορδὰς τῆς ποιητικῆς του λύρας διὰ τὴν ἀποδόσῃ τὸ λυρικώτερον μέλος τῆς. Ἡ ἔντασις καὶ τὸ ποῖον τοῦ συναισθήματος ἐκφράζονται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ᾠδὰς καθ' ὅμοιον τρόπον. Τύποι τῶν ρημάτων *φιλῶ* καὶ *χορεύω* ἐπαναλαμβάνονται παραλλήλως εἰς τὰς ᾠδὰς. Τὸ ἐπίθετον *γλυκὺς* καὶ *γλυκερὸς* χρησιμοποιεῖται δι' ἔμψυχα καὶ ἄψυχα. *Ζέεις θεῖου ἡμέρου* εἰς τὴν XIX ᾠδὴν (στ. 23), *ἔνθεος οἰστρός* εἰς τὴν XX (στ. 5). *Ὁν ποθέω γούων ἡματα πάντα*, διὰ τὸν Σωφρόνιον εἰς τὴν XIX ᾠδὴν (στ. 74), *ἦν ποθέων στενάχω νύκτα καὶ ἡμαρ* διὰ τὴν Σιών εἰς τὴν XX (στ. 68). Εἰς κουκούλιον τῆς XIX (στ. 17-18) *εὐπροπέην ὄραν ὡς γλυκὺ σείτο | οὐρεος ἐξ ἐλαῶν, ἄστρ θεοῦ καὶ εἰς ἄλλο τῆς XX (στ. 101-102) Ὡ γλυκὺ πλεῖστα πέλεις, ἔξοχον οὐρος, | Χριστὸς ὄθεν μεδέων οὐρανὸν ἴκεν*. Καὶ εἰς τὰς δύο ᾠδὰς ἐναλλάσσεται ἡ εὐχετική εὐκτική μὲ τὴν ὑποτακτικὴν τοῦ ἀορίστου. Εἰς τὴν εὐκτικὴν ἢ πιεστικὴ νοσταλγία ἐκφράζεται ὡς στεναγμός· εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἢ νοσταλγία κορυφουμένη γίνεται προσδοκία.

Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆ ἔρευνα μορφῆς καὶ περιεχομένου τῶν ᾠδῶν ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὐταὶ συμπληροῦν ἀλλήλας κατ' ἀντίστροφον ὅμως τάξιν. Ἦτοι θεωροῦμεν προηγουμένην τὴν XX καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴν XIX. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ τέλος τῆς XX ᾠδῆς (στ. 101-102) ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ ἡ πρώτη στροφὴ τῆς XIX ᾠδῆς: *Ἀπὸ δὲ κλυτοῦ διαύλου | ἀναβάς ἐκεῖνα βάρθρα | ἐλαῶν ὄρος φιλήσω | ὄθεν ἐς πόλους ἀνήλθεν*. Ἐξ ἄλλου ὁ μεταβατικὸς σύνδεσμος δὲ καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ῥήματος (*ἀνήλθεν*) δὲν δικαιολογοῦνται ἐν ἀρχῇ ποιήματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τέλος τῆς ἀλφαβητικῆς ἀκροστιχίδος δὲν ὑπεχρέωσεν — καὶ εὐλόγως — τὸν ποιητὴν νὰ περιορίσῃ τὴν ἀφήγησιν καὶ τὸ αἰσθημά του εἰς τὰς 22 στροφὰς μιᾶς ᾠδῆς (ἐλλείπουν πάντοτε αἱ ἀπὸ Η καὶ Ω ἀρχόμεναι στροφαί), ἀφοῦ ἄλλωστε εἶχε τόσους τόπους νὰ ἐπισκεφθῆ καὶ νὰ προσκυνήσῃ. Συνεχίζων λοιπὸν τὴν πηγαίαν του ποίησιν ὑπεχρεώθη νὰ ἀρχίσῃ νέαν ἀκροστιχίδα εἰς τὴν XIX ᾠδὴν καί, ὅταν πλέον εἶχεν ἐξαντλήσει τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὁ πόθος του ἐστράφη πρὸς τὰς μορφὰς τῶν δύο ἀνδρῶν, Βασιλείου καὶ Σωφρονίου, μετὰ τῶν ὁποίων εἶχε συνδεθῆ ἱερῶς καὶ βαθέως, ὡς καὶ μετὰ τῶν Ἁγίων τόπων.

Ἄλλὰ ποῖα τὰ ὑποκρυπτόμενα πρόσωπα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Βασιλείου καὶ Σωφρονίου; Αἱ προσφωνήσεις τοῦ ποιητοῦ ἀποδεικνύουν σαφῶς ὅτι ὁ μὲν Βασίλειος πρέπει νὰ ἦτο ἡγούμενος τῆς μονῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμόνασεν ὁ ποιητής, ὁ δὲ Σωφρόνιος νεώτερος μὲν τοῦ ποιητοῦ, ἀφοῦ τὸν ἀποκαλεῖ τέκνον, ἀλλὰ προηγούμενος αὐτοῦ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, διότι εἶχεν ἀναλάβει δι' αὐτὸν (τὸν ποιητὴν) φροντίδας εἰς τὸ μοναστήριον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ κουκουλίου (στ. 83-84). *Τίπτε λάθου, γλυκερὸν τέκνον, ἐμείο | ἐν μοναχῶις ὄν ἔθου παῖδα κομίζειν* καὶ διότι τὸν ἀποκαλεῖ καὶ *πατέρα σχεσεῖ τε θεῖα* (στ. 80).

Κατὰ τὸν M. Gigante ὁ Σωφρόνιος τῆς φῦδης εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητής, πρὸς τὸν ὁποῖον κατὰ τινὰ τρόπον ἀπαντᾷ ὁ Βασίλειος εἰς τοὺς στίχους 69-104, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰ αἰσθήματά του. Ἄλλ' οὕτω δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθοῦν οἱ ὡς ἄνω στίχοι 83-84. Οὕτε ἐξ ἄλλου ὁ διάλογος λαμβάνει φυσικὴν θέσιν εἰς τὸν ἀκατάσχετον ροῦν τοῦ πόθου τοῦ ποιητοῦ πρὸς ἱεροῦς τόπους καὶ πρόσωπα, μετὰ τῶν ὁποίων αἰσθάνεται τόσον βαθὺν δεσμόν. Προσέτι πῶς θὰ ἦτο ἀνεκτὸν — ποιητικῶς ἔστω μόνον — ὁ ποιητής νὰ παρουσιάσῃ τὸν Βασίλειον νὰ τοῦ ἀποδίδῃ τόσον κολακευτικούς χαρακτηρισμοὺς (*σοφίης ἄγαλμα* κ.λ.);

Κατὰ ταῦτα, ὅπως ἴσως ὁ Σωφρόνιος τῆς φῦδης δὲν εἶναι ὁ ποιητής. Πολὺ πιθανὴ φαίνεται ἡ ἀποψις τῶν Bouvy καὶ Vailhé¹ ὅτι ὁ Σωφρόνιος οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἀνεψιὸς ἐξ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα.

Οὕτως αἱ δύο φῦδαι XX καὶ XIX ὀλοκληρώνονται εἰς ὄργανικὴν ἐνότητα μὲ σπονδυλικὴν στήλην τὸν πόθον τοῦ ποιητοῦ διὰ τοὺς τόπους καὶ τὰ πρόσωπα, τῶν ὁποίων τώρα στερεῖται. Αὕτη δὲ ἡ συνέχεια τῶν φῦδῶν ἐρμηνεύει τὸ ἄλλως ἀκατανόητον τῆς ἐπιγραφῆς τῆς XIX φῦδης: *Εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ εἰς ἑαυτόν*. Ἡ ἀτυχὴς αὕτη ἐπιγραφή ἐντελῶς προχείρως ἐτέθη ὑπὸ τοῦ γραφέως τοῦ κώδικος, μὴ ἐννοοῦντος τὴν συνέχειαν τοῦ περιεχομένου τῶν δύο φῦδῶν, ἀφοῦ εἶδε νέαν ἀκροστιχίδα, καὶ ἐπέγραψεν *εἰς τὴν ἀνάληψιν*, διότι εἶναι τὸ πρῶτον γεγονός, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἡ φῦδῆ, ἀλλ' ἀπλῶς δι' ἐνὸς μόνου στίχου τῆς (τοῦ 4), ἐνῶ οἱ ἀκολουθοῦντες 50 στίχοι ἀναφέρονται εἰς ἄλλους ἁγίους τόπους, τῶν ὁποίων οὐδεμίαν μνεῖαν ποιεῖται ἡ ἐπιγραφή. Ἡ προσθήκη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν καὶ *εἰς ἑαυτόν* ἀναφέρεται εἰς τοὺς τελευταίους 57-108 στίχους τῆς φῦδης, ἥτοι τὸν πόθον τοῦ ποιητοῦ διὰ τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Σωφρόνιον, ἐκληφθέντα ὡς αὐτὸν τοῦτον τὸν ποιητὴν. Ἐπομένως πρέπει νὰ ὀβελίσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν τῆς XIX φῦδης, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς XX, ὑπὸ τὴν σαφῆ καὶ ἀνταποκρινομένην εἰς

¹ Sophrone le sophiste et Sophrone le patriarche, ἐν *Revue de l'Orient Chrétien*, VII, 1902, σ. 360-385.

τὸ περιεχόμενον καὶ τῶν δύο ῥῶδων ἐπιγραφὴν: *Εἰς τὸν πόθον ὃν εἶχεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ εἰς τοὺς σεβασμίους τόπους.*

Ἡ τελευταία ἐκτὸς ἀκροστιχίδος στροφή τῆς XIX ῥῶδης *τό γε μὴν αἶεσμα τοῦτο | ἀνέθηκά σοι ποθοῦντι | καθ' ὅλην φίλην Συρίην | ἐμέθεν πόθους αἰεΐδειν*, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἀφιερώνει τὴν ῥῶδην αὐτὴν εἰς τὸν Σωφρόνιον, ὑποκρυπτόμενον εἰς τὴν ἀνωθυμίαν σοι, διὰ τὰ τραγουδῆ ὅλη ἡ προσφιλὴς του Συρία τοὺς πόθους του, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ποιητὴς ἔγραψε καὶ τὰς δύο συνεξεταζόμενας ἐνταῦθα ῥῶδὰς καὶ ἀπέστειλεν αὐτὰς εἰς τὸν Σωφρόνιον, ὡς ἐκ βαθέων ποιητικῆν ἐπιστολὴν εἰς τὴν ἀνακρεόντειον αὐτὴν μορφήν, τῆς ὁποίας τόσην οἰκείωσιν εἶχεν ὁ ποιητὴς. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ προσωπικὸν χρῶμα καὶ ὁ ἰδιωτικὸς, κατὰ τινὰ τρόπον, χαρακτὴρ τῶν ῥῶδων ἔρμηνευε τὸν πλούσιον συναισθηματισμὸν αὐτῶν, πρωτοφανῆ εἰς ἔντασιν καὶ μορφήν, συγκρινομένων τῶν ῥῶδων πρὸς τὰς προηγουμένας.

Τὰ ὡς ἄνω συμπεράσματα ἐξάγονται ἐξ ἀποκλειστικῆς μελέτης τῶν ῥῶδων, ὡς παρέχονται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ M. Gigante, ἀλλὰ διὰ τὴν τελευταίαν λέξιν ἐπ' αὐτῶν πρέπει νὰ προηγηθῆ ἔρευνα ὄλων τῶν προβλημάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον, τὸ ἔργον καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Σωφρόνιου.

XXI. Εἰς τὸν πάππον Μηνᾶν.

Ὁ κῶδιξ B παρέχει διὰ τὴν ῥῶδην αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν: *Τοῦ αὐτοῦ ἀνακρεόντιον κατὰ στοιχοῦς (sic) εἰς τὸν πάππον Μηνᾶν, τὸν οἰκονόμον τοῦ ἐννάτου Ἀλεξανδρείας συκοφαντιθέντα ἐπὶ Φωκᾷ διῷ Θεοδόσιος (Θεοδόσιον em. Matrangola) τὸν υἱὸν Μαυρικίου ἐδέξατο.*

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ὁ Φωκᾶς (602 - 610), εὐθύς ὡς ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν Πρασίνων, ἐφρόντισε νὰ ἐξοντώσῃ τὴν οἰκογένειαν τοῦ προκατόχου του Μαυρικίου (582 - 602). Ἐσυκοφαντήθη λοιπὸν ὁ Μηνᾶς ὅτι ἐδέχθη πρὸς προστασίαν τὸν ἐχθρὸν τοῦ Φωκᾶ καὶ υἱὸν τοῦ Μαυρικίου Θεοδόσιον. Αὕτη ἡ συκοφαντία καὶ ἡ τελικὴ δικαίωσις τοῦ Μηνᾶ ἀποτελεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς παρουσίας ῥῶδης.

Ὁ ποιητὴς ζητεῖ τὴν λύραν τοῦ Προφῆτου καὶ τὸ τύμπανον τῆς Μαρίας διὰ νὰ ψάλλῃ ὕμνον πρὸς τὸν Μηνᾶν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει *θεσπέσιον πατέρα, δαίων ἔρεισμα, γενέτην καὶ τοκῆα* (στ. 6, 16, 14, 19). Ἄλλ' ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ὅτι ὁ ὕμνος ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Τριαδικὸν Θεόν, διότι Ἐκεῖνος διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον. Κατὰ τὴν ῥῶδην ὁ ἀλάστωρ δράκων (στ. 18) ἐκίνησεν ἐναντίον τοῦ Μηνᾶ ἔν τῶν πνευματικῶν του τέκνων, τὸ ὁποῖον ὡς νέος Ἰούδας, *ψευδοκατηγορίην ἀντὶ τεκνοτροφίης* (στ. 43 - 44) ἀποδίδον, ἀναφέρει εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅτι εἶδεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μηνᾶ τὸν ἐχθρὸν τοῦ βασιλέως. Ὁ Μηνᾶς *ἐντὶ χεῖμασιν κατέστη* (στ. 61) καὶ σιδηροδέσμιος ἀπο-

πέμπεται πρὸς τὸν βασιλέα πρὸς τιμωρίαν. Ἐπιπέσει οὗτος ἀναθέτει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τινὰ ἱερὸν Κοσμά, *πρόμαχον δίκης* (στ. 79), ὁ ὁποῖος διαπιστώσας τὸν *φθόνον καὶ τὴν δολίην τέχνην* (στ. 96-97) εἰς βάρος τοῦ Μηνᾶ, ἀναφέρει αὐτὰ εἰς τὸν βασιλέα. Οὕτως ἀπαλλάσσεται ὁ Μηνᾶς καὶ τιμωροῦνται οἱ κατήγοροί του, ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἱκανοποιημένος ἐκφράζει τὴν *γλυκερὴν χαρὰν* (στ. 12), ἣ ὁποία κατέλαβε τὴν καρδίαν του ἀντὶ τῶν προτέρων στεναγμῶν του.

Ἐνῶ τὸ ὕφος τῆς ᾠδῆς δὲν μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὰς δύο προηγουμένων, ἡ ἔναρξις αὐτῆς διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ προφήτου καὶ τῆς Μαρίας μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν πρώτων ᾠδῶν (I, II, IV κ.λ.). Ὡστε ἄς μὴ ἀμφιβάλλωμεν διὰ τὴν γνησιότητα ᾠδῶν ἀναφερομένων εἰς σύγχρονα τοῦ ποιητοῦ πρόσωπα καὶ γεγονότα. Ὅταν εἰς αὐτὰ βλέπη ὁ ποιητὴς τὴν θεϊαν Πρόνοιαν ὡς ρυθμιστήν, δύναται κάλλιστα νὰ τὰ συμπεριλάβῃ εἰς τὰς ᾠδὰς του, παραλλήλως πρὸς ἄλλας ἀναφερομένας εἰς θεῖα πρόσωπα καὶ γεγονότα τῆς Γραφῆς.

Ἀκριβῶς δὲ διὰ νὰ τονισθῇ περισσότερο τὸ αἶσθημα τοῦ ποιητοῦ ὅτι ἐμμέσως ὁ ὕμνος ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεὸν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, θεωροῦμεν προτιμητέαν τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος Β διὰ τοὺς στίχους 7 καὶ 8: *Μετὰ κυμβάλων χορευῶν | Τριάδος κλέος λιγαίνω* ἀντὶ τῆς διορθώσεως τοῦ Μ. Gigante: *Μετὰ κυμβάλων χορευῶ | Τριάδος κλέος λιγαίνων*. Εἰς τὸ *λιγαίνω κλέος Τριάδος* ὑπάρχει τὸ βάρος τοῦ νοήματος.

XXII. Εἰς τὸν Κῦριν Παῦλον τὸν κاندιδάτον καὶ Μαρίαν τὴν μητέρα αὐτοῦ κοιμηθεῖσαν ἐν Κυρίῳ.

Τὸν λυρισμὸν καὶ τὴν πλαστικότητα τῆς ᾠδῆς ἐνισχύει ἡ πρωτοτυπία τοῦ διαλόγου ζῶντος μετὰ νεκροῦ. Ἐντὸς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας κινούμενος ὁ υἱὸς Παῦλος ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν μητέρα του, μετὰ τῆς ὁποίας συνδιαλέγεται, ἄνευ μεσολαβήσεως τοῦ ποιητοῦ, ὥστε ἡ ὅλη ᾠδὴ νὰ δραματοποιῆται συγκινοῦσα ἰδιαιτέρως τὸν ἀναγνώστην. Ὁ υἱὸς ἀφωσιωμένος εἰς τὴν μητέρα του, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν ζωὴν του *ἀγαθὸν ἔρκος καὶ κρατίστην ἄγκυραν* (στ. 1, 77), παραπονεῖται πρὸς αὐτήν, διότι τὸν ἄφησε μόνον νὰ ποντοπορῇ εἰς τὰ κύματα τοῦ βίου. Ὁ παρηγορητικὸς λόγος τῆς μητρὸς, ὅτι ὁ θάνατος εἶναι φυσικὸς νόμος, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ διαλύσῃ τὸν *ῥυθμὸν τῶν ἀχέων* (στ. 35) τοῦ υἱοῦ καὶ ἡ μήτηρ συμπάσχει διὰ τὴν ἀμοιβαίαν στέρησιν. Συμβουλεύει ὁμως τὸν υἱὸν εἰς ἠθικοδιδασκατικὸν ὕφος νὰ βδελύττεται τὰ ξένα δόγματα καὶ νὰ ἔχη εὐσέβειαν καὶ εὐσπλαγχνίαν. Ἐπιπέσει οὗτος εὐρίσκει δύσκολον τὸν *εὐδρομοῦντα βίον* (στ. 86) χωρὶς τὰς ἰδικὰς τῆς ὁδηγίας καὶ ἡ μήτηρ ἐνθαρρύνει τὸν πτοημένον νὰ ἀποβλέπη μετὰ θάρρους καὶ πόθου εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν βοηθῇ ἵνα *διώκῃ ἱερὸν βίον* (στ. 92).

Ἐκτὸς τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ὄψος καὶ τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν φῶδὴν διὰ τὸ δόγμα καὶ τὴν εὐσέβειαν, παρὰ τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ διαλόγου, ὁμιλοῦν εὐγλωττῶς περὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτῆς. Κριτικῆς φύσεως πρόβλημα οὐδὲν παρατηρεῖται.

[XXIII]. Εἰς τὸν Ἰωσήφ.

Αἱ 29 στροφαὶ τῆς φῶδῆς στερούμεναι ἀκροστιχίδος ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκ τῆς Π. Διαθήκης γνωστὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ποιητὴς δὲν παρεκκλίνει τῆς πηγῆς του ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἐν τούτοις παρατηρεῖται κάποια ἀσάφεια καὶ ἀνακολουθία εἰς τὴν ἀφήγησιν. Τὴν ἀποψιν δὲ τοῦ ἐκδότου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ φῶδῆς τοῦ Σωφρονίου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἐνισχύει ἡ παρατήρησις ὅτι ἔχομεν ἐνταῦθα πρόλογον εἰς τέσσαρας στροφάς, εἰς τὰς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ ποιητὴς περὶ *δλβίου χρόνου* (στ. 2), ὁ ὁποῖος προτρέπει νὰ ἀποβάλλῃ τὸν φθόνον καὶ νὰ ὑμνήσῃ *ὄνομα κλυτὸν* (στ. 1) ἀόριστα πράγματα, ἄσχετα μὲ τὸ θέμα τῆς φῶδῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια νὰ στηρίξῃ τὴν προτίμησιν τοῦ θέματος τῆς φῶδῆς του ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πλῆθος τῶν μαρτύρων, τοὺς ὁποίους θὰ ἠδύνατο νὰ ὑμνήσῃ, ὡς καὶ ἡ ἐπίκλησις εἰς τὴν τρίτην στροφὴν τῆς Νίκης, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει *φιλότιμον* καὶ *πότινιαν*, δὲν προδίδουν τόσον τὸν συντηρητικὸν εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν ποιητὴν καὶ πατριάρχην Ἱεροσολύμων. Μόνον εἰς τὴν τετάρτην στροφὴν τοῦ προλόγου ἔχομεν τὴν γνωστὴν ἑναρξιν τῶν φῶδῶν διὰ τῆς λύρας τοῦ προφήτου, ἀλλ' ἐντελῶς ἀσυνδέτως πρὸς τὰ προηγούμενα.

Ἐπὶ πλέον ξενίζει καὶ ἡ στροφή τοῦ ἐπιλόγου: *Τὰ μὲν ὧδε πως ἐτόχθη, | τὰ δὲ νῦν ἐγὼ μεθήσω | τὰ πάλαι καλὸν λιγαίνειν, | τὰ δὲ βέλτερα κροτεῖτε*. Εἰς οὐδεμίαν τῶν προηγουμένων φῶδῶν εὗρομεν τόσον ἀντιποιητικὴν πεζότητα. — Εἰς τὸν στίχον 94 προτείνομεν τὴν διόρθωσιν *κατᾶραι* ἀντὶ *κατάρας* τοῦ κώδικος B καὶ *κατάρη* τοῦ M. Gigante.

Γενικῶς ἡ ἔκδοσις τοῦ M. Gigante, περιληφθεῖσα εἰς τὴν σειρὰν *Testi per esercitazioni accademiche*, ἀποτελεῖ σημαντικὴν προσφορὰν εἰς τὴν τόσον ἀξιόλογον φιλολογικῶς καὶ ἱστορικῶς ἔρευναν, τὴν ἀναφερομένην εἰς μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας μορφὰς τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, τὸν ποιητὴν, ρήτορα, θεολόγον, ποιμενάρχην καὶ πολιτικὸν ἄνδρα Σωφρόνιον τὸν Ἱεροσολύμων.

Ἐν τμῆμα τοῦ πολυσχιδοῦς του ἔργου, τὸ ὁποῖον παραμένει ἀκόμη ἀνεξερεύνητον φιλολογικῶς, ἀποτελοῦν αἱ φῶδαί του, τῶν ὁποίων τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν μᾶς προσφέρει ὁ M. Gigante. Βεβαίως ἡ ἔκδοσις, ὡς κριτικὴ, περιορίζεται εἰς τὸ κείμενον τῶν φῶδῶν, τῶν ὁποίων ἐλλείπει ἡ αἰσθητικὴ θεώρησις, ἡ γλωσσικὴ ἔρευνα, ἡ γραμματολογικὴ τοποθέτησις εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποιητικοῦ εἴδους τῶν ἀνακρεοντείων, ἡ βαθυτέρα ἐρμηνεῖα καὶ ἐν γένει ἡ

κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Θραῦκα¹ « κρίσις ποιημάτων, ὃ δὴ κάλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ ».

Ὁ σύντομος πρόλογος, εἰς τὴν λατινικὴν, ἀναφερόμενος κυρίως εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου καὶ τὴν μετρικὴν τῶν ᾠδῶν καὶ θίγων ἀπλῶς μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα γνησιότητος καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἶναι ὅ,τι συνήθως εὐρίσκομεν εἰς τὰς κριτικὰς ἐκδόσεις κλασσικῶν κειμένων, αἱ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον ἄχαρι καὶ ἐπιμοχθον ἔργον τῆς φιλολογικῆς ἐρμηνείας.

Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ M. Gigante ἔχομεν προσιτῶς συγκεντρωμένας καὶ ἀποκαταστάσεις κριτικῶς τὰς ᾠδὰς τοῦ Σωφρονίου, τὰς ὁποίας ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ ζητῶμεν εἰς τὴν Πατρολογίαν ἢ μεμονωμένας εἰς δυσεύρετα ξένα περιοδικὰ ; Καὶ ἡ κριτικὴ ἔρευνα, παρὰ τὰς ὀλίγας προηγουμένας παρατηρήσεις, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἔγινε καὶ ἐπιμελῶς καὶ ἐπιτυχῶς. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ὑπόλοιπος ἐργασία μελέτης τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων τοῦ Σωφρονίου διευκολύνεται καὶ ἡ δυνατότης ἀπολαύσεως τοῦ λυρισμοῦ του παρέχεται.

Εἰς τὴν μετάφρασιν ὁ ἐκδότης ἐπεδίωξε τὴν κατὰ λέξιν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου εἰς τὴν ἰταλικὴν. Βραχυλογίαι τοῦ ποιητικοῦ πρωτοτύπου δὲν ἀναπτύσσονται, τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐννοούμενα δὲν παρατίθενται, ὅροι ἀπαιτοῦντες ἀνάλυσιν ἀποδίδονται μονολεκτικῶς. Ἡ κατασκευὴ τῶν προτάσεων καὶ τῶν περιόδων, ἢ συντακτικὴ θέσις τῶν ὄρων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν μετοχῶν εἰς τὰς προτάσεις ἐπεβλήθησαν τυραννικῶς εἰς τὸν ἰταλικὸν λόγον. Γενικῶς ἡ προσκόλλησις πρὸς τὸ μεταφραζόμενον κείμενον εἶναι τόση, ὥστε ἐνίοτε νὰ χρειάζεται ἀπὸ τοῦτο τὸ κείμενον πρὸς κατανόησιν τῆς μεταφράσεως. Οὕτως ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν μετάφρασιν αὐθύπαρκτον κείμενον, ἀλλὰ θὰ βοηθηθῇ ἀπλῶς εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ πρωτοτύπου.

Τὰ ἐν παραρτήματι παρατιθέμενα βυζαντινὰ σχόλια περὶ τῆς μετρικῆς μορφῆς τῶν ἀνακρεοντείων χαρακτηρίζουν μὲν κατὰ διάφορον τρόπον τὰ μέτρα τῶν στίχων, διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εἰς πόδας, ἢ συνολικὴ ὅμως περιγραφή τοῦ στίχου ὀδηγεῖ ἐν τέλει εἰς τὴν μίαν μετρικὴν μορφήν διὰ τοὺς οἴκους καὶ τὰς τρεῖς διὰ τὰ κουκούλια ποῦ παρέθεσεν ὁ M. Gigante εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του καὶ ἐχαρακτήρισamen ἀνωτέρω (σελ. 460 - 461).

Ὁ πολυτιμότετος πίναξ τῶν λέξεων, ἰδιαιτέρως διὰ συγγραφεῖς τῶν ὁποίων ἡ γνησιότης τῶν ἔργων ἀμφισβητεῖται, περιέλαβεν ἐνταῦθα ὅλας τὰς λέξεις τῶν ᾠδῶν, ὡς ἀκριβῶς ἀπαντοῦν εἰς τὸ κείμενον, χωρὶς νὰ γίνῃ συγκέντρωσις τῶν διαφόρων τύπων μιᾶς λέξεως ὑπὸ ἓν λῆμμα. Οὕτω π.χ. μερικοὶ τύποι τοῦ ρήματος ἄγω (ἄγε, ἄγειν, ἄγεται, ἄγοις, ἄγων) ταξινομοῦνται ἀλφαβητικῶς εἰς τὸ Α, ἐνῶ ἄλλοι (ἦγε, ἦγεν, ἦγον) εὐρίσκονται εἰς τὸ Η. Ὅμοιος τῆς αὐτῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας οἱ τύποι ἄ, ἦ, ἦν, ἦς, ὄ, ὄν, οὗ,

¹ Τέχνη Γραμματικὴ, ἐκδ. Uhlig.

ὄν, διεσπάρησαν εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὸ πρῶτον γράμμα αὐτῶν κ.ο.κ. Ἡ τοιαύτη κατάταξις οὐδὲν οὐδὲν διευκολύνει τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν, ἰδιαίτερώς ἀναγκαίαν ἐνταῦθα διὰ τὸ πλῆθος τῶν τύπων καὶ τῶν λέξεων, τῶν διαλεκτικῶν καὶ μετρικῶν σχηματισμῶν.

Ἐν τούτοις, γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς, μεθ' ἱκανοποιήσεως κρατοῦμεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μ. Gigante μὲ τὴν εὐχὴν νὰ πλουτισθῇ ἡ βυζαντινὴ μας φιλολογία μὲ ἐργασίας ἀποκαλυπτικὰς διὰ τὴν μορφήν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Σωφρονίου, ἀνταξίας τῆς προσφορᾶς του εἰς τὸ ἔθνος καὶ τὸν χριστιανισμόν.

ΣΟΦΙΑ Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Παν. Ἰ. Ζέπου, Μιχαὴλ Φωτεινοπούλου Νομικὸν Πρόχειρον (Βουκουρέστιον 1765) τὸ πρῶτον ἐκδιδόμενον, Ἀθῆναι 1959. Εἰς 8ον μέγα, σ. ιβ' + 304 + φ. 3 ἄ.ἀ. [= Ἀρχεῖον Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, τόμος ΙΖ', 1954 - 1959].

Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὴν ἑλληνικὴν νομικὴν ἐπιστήμην, ὅτι ἀνέκαθεν ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἀνδρεάδης εἶχε τὴν ἔμμονον ἰδέαν, ὅτι νέοι τινὲς Ἕλληνες νομικοί, ἀντὶ τῆς τελειοποιήσεως τῶν σπουδῶν των εἰς «Εὐρώπην» — ἢ παραλλήλως πρὸς ταύτην — θὰ ἔπρεπε νὰ σπουδάσουν εἰς Ρουμανίαν, ὅπου κατὰ τὸν ἰη' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιθ' αἰῶνος ἤκμασεν ἡ λεγομένη φαναριωτικὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῶν παραδουναβίων χωρῶν· ἦτο ἐπίσης εὐτύχημα, ὅτι ὁ Ἀνδρεάδης ἔπεισε πρὸ 28 περίπου ἐτῶν τὸν νεαρώτατον τότε κ. Π. Ζέπον νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ εἰς Ρουμανίαν ταξείδιον σπουδῶν, ὅπου παρέμεινεν οὗτος ἐπὶ τινα ἔτη ἐκεῖ ἐπὶ τόπου, ὁ κ. Ζ., αὐξήσας τὸν ἤδη ἀρκετὰ σεβαστὸν ἀριθμὸν ξένων γλωσσῶν, ἃς τελείως κατέχει, καὶ διὰ τῆς ρουμανικῆς, κατέστη τελείως ἐνήμερος τῆς σχετικῆς ρουμανικῆς βιβλιογραφίας, τὴν ὅποιαν ἔκτοτε συνεχῶς παρακολουθεῖ. Καρπὸς τῶν ἐκεῖ σπουδῶν του ὑπῆρξε τὸ 1935 ἡ ἔκδοσις τοῦ Συνταγματικοῦ Νομικοῦ τοῦ βοεβόδα Οὐγγροβλαχίας Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου (1780), εἰς ἑλληνικὴν καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν, μετὰ σοφῶν ἐκτεταμένων προλεγόμενων (ἔξ 140 σελίδων εἰς 4ον). Ὁ φόρτος τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας τοῦ ἀστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης καὶ (ἀπὸ τοῦ 1953) τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐκ παραλλήλου καταπληκτικὴ πολυσχιδὴς ἐπιστημονικὴ δρασίς του — ἀλησμόνητος θὰ παραμείνῃ ἡ λαμπρὰ διεξαγωγὴ τοῦ Θ' βυζ. Συνεδρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ 1953, οὗτινος διετέλεσεν ἡ ψυχὴ, ὡς Γεν. Γραμματεὺς — δὲν ἐμπόδισαν τὸν κ. Ζ. νὰ ἐκδίδῃ διαφόρους νομικὰς μελέτας, αὐτοτελῶς ἢ εἰς ἑλληνικὰ καὶ